



Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

NASİHAT EDEBİYATINA DAİR BİR ESER: SA'DÎ'NİN PENDNÂMESİ A BOOK ON ETHICAL LITERATURE: SAADI'S PENDNAME

Melek DİKMEN*

Öz

Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî, İran edebiyatının önde gelen şairlerinden biridir. Onun etkisi sadece Fars edebiyatı ile sınırlı olmayıp Türk ve Urdu edebiyatları ile Batı dünyasında da önemli izler bırakmıştır. Şairin herkesçe bilinen Bostan ve Gülistan'ı, pek çok dile çevrilmiş ve üzerine şerhler yapılmıştır. Sa'dî'nin pek bilinmeyen eserlerinden birisi de manzum "Pendnâme"sidir. Ahlâkî konuları ele alan eserde, ilim, adalet, kaza ve kadere rıza, dürüstlük, sabır, cömertlik, tevazu, kerem gibi ahlâkî erdemler övülmüştür. Bununla birlikte cahille sohbet, zulüm, yalan, kibirlenme, cimrilik gibi olumsuz hasletler yerilmiştir. Sa'dî'nin Pendnâme'si, XX. asrın başlarında Farsça metni, İngilizce tercümesi ve akabinde Osmanlı Türkçesi ile manzum çevirisi bir arada basılmıştır. Bu çalışmada manzum ahlâk kitabı olan Pendnâme'nin söz konusu baskısının metni, eserin muhtevası, önemi ve diğer kültürlere tesiri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Sa'dî, Nasihatnâme, Pendnâme, Enderz-nâme, İran Edebiyatı.

Abstract

Sheikh Saadi Shirazi is one of the prominent poets on Persian literature. His influence is not limited to Persian literature. He also deeply affected Turkish and Urdu literatures and Western world. Bostan (the Orchard) and Gulistan (the Rose Garden), his famous Works, were translated into many languages and commented. Pendname is one of Sa'dî's poetical works. In this ethical-based work, ethical values such as science, justice, consenting to fate, honesty, patience, generosity, modesty and grace are praised. Bad habits such as talking to ignorant, cruelty, lie, arrogance and stinginess are badly criticized. The Persian text of Sa'dî's Pendname, its English translation and Ottoman Turkish translation in verse were printed together in the early 20th century. In this study we will deal with the content, significance and influence on Eastern and Western culture of Pendname, an ethical-based poetical book.

Keywords: Sheikh Saadi, Nasihatnâme (Ethical Book), Pendname, Enderzname, Persian Literature.

"Eğer sana faydalı bir şerbet lâzımsa, Sa'dî'den acı nasihat ilacı al. Sa'dî'nin nasihatı; marifet eleğiyle elenmiş, söz balı ile karıştırılmıştır."**

Giriş

Ahsen-i takvim üzere yaratılmış olan insan, ruhu ve bedeniyle bütünlük arz eden, sürekli gelişip değişen ve olgunlaşan bir varlıktır. Embriyo hâlinde insanlaşma serüvenine, bebeklikten yaşlılığa geçen süreçte, sürekli bir değişim içindedir. İnsanın fizikî gelişiminin yanında zihin dünyasında, kişilik yapılanmasında da tedricî bir değişim söz konusudur. İnsanın rûhî tekâmülünü gerçekleştirebilmesi için tefekküre; kâinattaki yerini, kıymetini hatırlatıp sahip olması gereken erdemleri hatırlatacak mana erlerinin olduğu meclislere ve muhitlere devam edip anlatılanları can kulağıyla dinlemeye; hakkı, hayrı tavsiye eden eserleri okumaya, seyahat edip gözlem yapmaya ihtiyacı vardır. Bütün bu yollar, insanın kemâlata erişmesi için gereklidir. Zira unutulmamalıdır ki "insan iki yolla mayalanır; sözle ve gözle" (Kemikli, 2011: 18). Göz, kâlden hâle geçmiş olan örnekleri görüp idrak etmekten dolayı daha tesirli olmakla birlikte söz de mühimdir. Gönül hanesini mamur eden, uhuvveti ve muhabbeti telkin eden sözlere can kulağını verip kendi ruh dünyasında dönüştüren kimse olgunluğa ve kemâle erişebilir.

Kişinin inanç, ibadet ve her türlü iyilikteki dürüstlüğü, samimiyetini ifade eden bir kavram olan nasihat, umumiyetle sözle yapılan irşad ve uyarılar için kullanılmaktadır (Çağrı, 2006: 408). Hz. Peygamber, müslümanın müslüman üzerindeki haklarından birinin, kardeşinin yüzüne karşı nasihatte bulunması veya gıyabında onun iyiliğini istemesi olduğunu belirtmiştir.¹ Ayrıca bir hadis-i şerifte de "Din nasihatıdır." buyurmaktadır. Mecliste bulunanlar "Kimin için?" diye sorduklarında Hz. Peygamber "Allah için, kitabı için ve elçisi için, müslümanların yöneticileri ve onların umumu için"² buyurmuştur. Hadisle ilgili yapılan değerlendirmelere göre Allah için nasihat ifadesi, sahih bir tevhid inancına sahip olarak Allah'a ihlâsla kulluk etmeyi ve her türlü kötülükten uzaklaşmayı, bu hususta kişinin öncelikle kendi kendisinin nasihatçisi olmasını ifade etmektedir. Allah'ın kitabı için nasihat, Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu tasdik edip emirlerini uygulamaya, ayrıca insanları buna davet etmeye; Allah'ın Resul'ü için itaat, Hz.

* Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Türk İslam Edebiyatı ABD. Öğretim Üyesi, Isparta. kahraman_melek@hotmail.com.

** Şeyh Sâdî-i Şîrâzî, 1980: 61.

¹ Tirmizî, "Edeb", 1; Nesâî, "Cenâiz", 52.

² Buhârî, "İmân", 42; Müslim, "İmân", 95.

Peygamber'in nübüvvetine inanıp emirlerine ve yasaklarına uymaya işaret etmektedir. Yöneticiler için nasihat, hak yolda olanlara itaat edip destek vermeyi, gerektiğinde onlara hatalarını göstermeyi, öğüt ve uyarıda bulunmayı, iyiliğe çağırmayı ifade etmektedir. Son olarak genel anlamda müslümanlar için nasihat ise, din ve dünya ile ilgili konularda onları iyi ve faydalı işlere yöneltmeyi, dinleriyle ilgili bilmedikleri konularda eğitmeyi, onlara iyiliği emredip kötülükten alıkoymayı anlatmaktadır (Çağrı, 2006: 408).

1. Nasihatnâmeler

Nasihat ve telkinlerle insanları hakka ve hakikate yönlendirme işi, sözlü olarak şifahen yapıldığı gibi yazılı kültür vasıtasıyla da ortaya konmuştur. Dürüst ve ahlâklı fertlerin oluşturduğu, dirlik ve düzenliğin hâkim olduğu duyarlı bir toplum meydana getirebilmek için öğüt verici türde eserlere her kültürde rastlanır. Nitekim her millet kendi millî, dinî ve kültürel değerleri doğrultusunda "nasihatnâme, pendnâme" olarak anılan çok sayıda eser kaleme almıştır. Genellikle semavî dinlerin ve ahlâk felsefecilerinin konuyla ilgili ortaya koyduğu ilkeler, bu tür eserlerin yazılmasına zemin hazırlamıştır. İslâm toplumları teorik ahlâktan ziyade ahlâkın uygulanmasına önem verdikleri için, dinin emir ve yasakları ile gelenek ve töre ahlâkı içinde yapılması veya yapılmaması gereken davranışları konu alan ahlâkî ve didaktik bir tür olan nasihatnâmelerin telifine gayret sarf etmişlerdir. Nasihatnâmelerin bir kısmı yöneticilere yönelik nasihatler şeklinde iken bir kısmı genel olarak bütün insanlığı konu edinmiştir. Bu eserlerde, her dönemde geçerli olan hak, adalet, doğruluk vb. evrensel ahlâkî değerlerin yanında toplumların ferdi veya devlet merkezli düşünceleri, yükselme ve çözülmeye götüren anlayışlar, dinî ve tasavvufî hayatın algılanışı, görgü kurallarındaki farklılaşmalar, din ve kültürler arası etkileşimler, toplumun değer yargıları, yöneten ile yönetilenlerin ahlâkî tavırları gibi gelişim ve değişim süreçleri dönem dönem izlenebilir (Pala 2006: 409). Toplumların daha çok çözülmeye dönemlerinde kaleme alınan nasihatnâmelerde bozulma emaresi gösteren hususlara çözüm önerileri de yer almaktadır. Tarihî süreçte şartların ve anlayışların değişmesiyle nasihatnâmelerin muhtevasında da değişiklik görülmektedir.

Türkler'in nasihat kitapları yazmaları, müslüman olduktan sonraki döneme rastlamaktadır. Şair ve müellifleri bu konuya yönlendiren başlıca etken, İslâm dininin nasihat dini olduğunu vurgulayan ayetler ve hadislerdir.³ Türk edebiyatında İslâmiyet etkisinde ortaya konulmuş ilk eser olan Kutadgu Bilig, siyasetnâme olma özelliğinin yanında ilk nasihatnâme olma özelliğini de haizdir. Edip Ahmet Yükneki'nin Atabetü'l-Hakâyık, Ahmed Yesevî'nin Divân-ı Hikmet, Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye, Mevlânâ'nın Mesnevî adlı eserleri bu geleneğin devamı niteliğinde eserlerdir. Bu eserlerin akabinde pek çok tercüme ve telif nasihatnâme kaleme alınmış, gelenek güçlü bir şekilde devam ettirilmiştir.⁴ Ali Fuat Başgil'in "Gençlerle Başbaşa" (Başgil, 2004) kitabını ve Bilal Kemikli'nin "Oğul, Sen Sen Ol..." (Kemikli, 2015) adlı eserini, günümüzde bu geleneği devam ettiren modern nasihatnâme örnekleri olarak nitelendirebiliriz.

İslâm medeniyetinin temsilcilerinden olan Arap ve Fars edebiyatlarında da dinî, ahlâkî pek çok eser kaleme alınmıştır.⁵ İran edebiyatında "nasihatnâme, pendnâme" tabirlerinin yanında "enderz-nâme" terimi de mevcuttur (Tefezzüli, 1374: 181). Enderz-nâmeler, daha çok din adamlarının, dindaşlarına; hükümdar ve vezir gibi ülke yöneticilerinin ve büyük kişiliklerin, çocuklarına ve yakınlarına, saraylılara ya da bütün halklarına; bilgin ve filozofların, bilim adamları ve halk kitlelerine; babaların, çocuklarına yönelik birtakım hareket ve davranışlarda bulunmalarını salık veren, ahlâk kurallarına uymaları, iyilik yapmaları ve kötülüklerden sakınmalarını ifade eden öğütleri konu alır (Yıldırım, 2005: 52). İran edebiyatında Attar'ın Pendnâmesi oldukça meşhur bir nasihatnamedir ve üzerine çok sayıda şerh yazılmıştır.⁶ Bu edebiyatın önde gelen şairlerinden olan, Bostan ve Gülistan'ı ile meşhur olan Sa'dî'nin ayrıca Pendnâme isimli bir eseri daha mevcuttur.

2. Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî

Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî, XIII. asır şuarasından olmakla birlikte İran edebiyatı denince akla gelen ilk isimlerden biridir. Asıl adı Ebû Muhammed Sa'dî Müşerrefüddîn (Şerefüddîn) Muslih b. Abdillâh b. Müşerref Şîrâzî'dir. Doğum tarihi hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. (Çiçekler, 2008: 405-Halebî, 1379: 204-205) Şîrâz'da dünyaya gelmiş, memleketine nispetle Sa'dî-i Şîrâzî ya da Şîrâzlı Sa'dî olarak tanınmıştır. Ancak bu mahlasın Atabek Sa'd b. Ebû Bekir b. Sa'd'a intisabıyla bağlantılı olduğu da iddia edilmektedir. Zira Gülistan'ında bu zatı andıktan sonra Şehzade Sa'd b. Ebû Bekir'i övmesi ve bu eserini ona ithaf etmesi bu görüşü teyit etmektedir (Çiçekler, 2008: 405). Sa'dî, ilk tahsilini Şîrâz'da babasının gözetiminde almış, 12 yaşında iken yetim kalmıştır. "Ben çocukların ıstırabını bilirim. Çocukluğumda babamı kaybettim" (Halebî,

³ Konuyla ilgili örnek ayetler için bkz. Bakara, 2/57; A'râf, 7/62, 68, 79, 93; Nahl 16/125

⁴ Kaplan, 1992: 23-68. Nasihatnâmeler ile ilgili yapılan bazı çalışmalar hakkında bkz. Kaya, 2010: 65-79; Çelebioğlu, 1990: 172-203; Yıldız, 2002: 57-95; Kaplan, 2012: 72-84, Ekinci, 2012: 423-441; Çınar, 2014: 85-98.

⁵ İran edebiyatında İslâm öncesi dönemde yazılmış enderz-nâmeler de bulunmaktadır. Bu döneme ait eserlerin hepsi Sasaniler döneminde yazılmış, geleneksel bir hal kazanmıştır. Çıtakoğlu, 2010: 30.

⁶ Bu eserin Türk edebiyatındaki yansımaları da oldukça fazladır. Bkz. Mehmed Murad Nakşibendî, 2012; Emre, 2015; Diyarbakirli Ahmed Mürşidî, 2012.

1379: 205) ifadeleri de buna işaret etmektedir. Bu olaydan sonra Sa'dî, anne tarafından dedesi Mes'ûd b. Muslih el-Fârisî tarafından yetiştirilmiştir. 1223'te Moğol istilası sebebiyle döneminde dünyanın en meşhur Dârü'l-fünûn'u olan Bağdat'taki Nizamiye medresesine giderek tahsilini tamamlamıştır.⁷

Sa'dî, Bağdat'tan sonra Hemedan, Horasan başta olmak üzere hemen hemen bütün doğuyu gezmiş, bir süre Mekke, Şam, Hindistan, Kuzey Afrika'da bulunmuştur. Bu seyahatleri esnasında bazen hükümdar ve vezirlerle, bazen âlim ve fazıl kimselerle, çoğu zaman da halkın en fakir kesimiyle birlikte yaşamış, toplumun her tabakasına yaklaşmıştır. İnsanların hislerini ve zaafalarını tanınması, bütün insanlık tarafından idrak edilebilecek fikirler ortaya koyması, onu ufku açık bir insan sarrafı kılmıştır. Şiraz'a döndüğünde ülke Moğol istilasından kurtulmuştur. Ebubekir b. Sa'd b. Zengî'nin şehzadesi Sa'd b. Ebubekir b. Sa'd'ın yakınlarında olmuş, bazı devlet adamlarına şiirler yazmış, hac vazifesinden dönerken Tebriz'de Moğol Hanı Abaka Han ile görüşmüştür. 1292 yılında Şiraz'da vefat etmiş, zamanla harap olan mezarı ve hankahı Kerim Han Zend tarafından 1766 yılında yeniden yaptırılmıştır (Çiçekler, 2008: 406; Halebî, 1379: 205-206). Şairin ömrünün üç büyük döneme ayrılacağı söylenmektedir. Buna göre otuz yılı tahsille, diğer otuz yılı uzun seyahatlerle doludur. Kalan otuz-kırk yılında da Sa'dî, son şiirlerini yazmakla, inziva ve ibadetle meşgul olmuştur (Heyet, 1927: 4).

Sanatının ve üslubunun güzelliğiyle tanınmış olan Sa'dî'nin şiir ve nesri akıcıdır. Aynı zamanda gazeli müstakil bir edebî tür olarak mükemmelliğe ulaştırmıştır. Manzum ve mensur eserlerinde eskiden beri yaygın olarak kullanılan atasözlerinden faydalanmış, toplumun düşünce ve isteklerine tercüman olan sözler, atasözü hâlinde günümüze kadar gelmiştir. Bununla birlikte Sa'dî, hem İran kültür coğrafyasında hem de Türk edebiyatında pek çok şahsiyeti etkilemiş bir isimdir (Çiçekler, 2008: 406). Klâsik dönemdeki şairler üzerinde büyük tesirinin yanında İstiklal şairi Mehmet Akif, "ders-i hakikat veren" Sa'dî'den şiirlerinde bahsetmekte "Şark'ımızın rûh-ı kemâli" olarak nitelendirmektedir. Ali Nihat Tarlan'ın, "Elfazdaki fesahat ile mânadaki güzelliği onun kadar imtizaç ettiren şair yoktur. Gazel vadisinde Sa'dî hakikaten üstadddır" (Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî, 1980: 11) şeklindeki tespiti de mühimdir.

Sa'dî'nin eserleri Külliyyât adı altında toplanmış ve defalarca basılmıştır.⁸ Manzum yazılmış Bostan'ı ve mensur Gülistan'ı daha çok insanlara faydalı olmak ve öğüt vermek amacıyla kaleme alınmış eserler olup karakter ve ahlâk eğitimi ile ilgili yönü de bulunmaktadır (Akyüz, 1969: 73-78; Ceyhan, 2007: 228-247). Bu eserler Külliyyât içinde ve müstakil olarak defalarca basılmış,⁹ Türkçe başta olmak üzere İngilizce (Shaik Sady of Sheeraz, 1865), Fransızca (Sa'dî, 1858), Urduca (Sa'dî, Trs.), Arapça, Boşnakça, Azerice, Arnavutça gibi farklı dillere çevirilmiş ve şerh edilmiştir. Bunlar dışında Sa'dî'nin Kasâyid-i Arabî, Kasâyid-i Fârsî, Merâsî, Mülemma'ât ve Müsellesât, Tercî'ât, Tayyibât, Bedâyi', Havâtîm, Gazeliyyât-ı Kadîm, Sâhibiyye, Hubsîyyât, Rubâ'îyyât, Müfredât, Risâle-i Akl u İşk, Risâle-i Enkiyânû, Mecâlis-i Pencgâne. Risâle-i Selâse adlı eserleri de bulunmaktadır (Sa'dî: 1940).

3. Pendnâme-i Sa'dî

İran edebiyatında çok sayıda pendnâme ve enderz-nâme türünde eser bulunmakla birlikte Sa'dî-i Şîrâzî gibi meşhur bir şairin Pendnâmesi, günümüzde pek fazla bilinmemektedir. Sa'dî hem yaşadığı çağı hem de sonraki dönemleri tesiri altına almış ve Bostan ve Gülistan'ındaki nasihat ve ahlâk konulu hikâyeleri dilden dile dolaşmış, farklı dillere tercüme edilmiştir. Bununla birlikte benzer muhtevaya sahip manzum Pendnâmesi'nin bir dönem oldukça meşhur ve müteessir olduğu, hem verilen bilgilerden¹⁰ hem de farklı dillere tercüme edilmesinden anlaşılmaktadır.

Çalışmamıza konu olan Sa'dî'nin Pendnâme'si, eserin ilk beytinin ilk kelimesinden hareketle "Kerîmâ Kasidesi" adıyla da bilinmektedir. İran ve Hindistan'daki kütüphaneler başta olmak üzere, kütüphane kayıtlarında bu eser "Kerimâ Kasidesi" veya "Nasîhatü'l-Mülûk" olarak kayıtlıdır. Ancak Nasîhatü'l-Mülûk adlı eser, Sa'dî'nin manzum mensur karışık olarak yazdığı farklı bir eserdir (Sa'dî, 1385). Pendnâme ise tamamı manzum olarak kaleme alınmış bir eserdir. Pendnâme, İran ve Hindistan'daki kütüphanelerde yer almakta, farklı dillere çevirileri de bulunmaktadır.¹¹ Eser, *Scroll of Wisdom* (Wollaston: 1906) adıyla Arthur Naylor Wollaston tarafından İngilizce'ye tercüme edilmiş, Muhammed İnamullah Sâhib tarafından *Gevher-i Bî-Bahâ Urdu Şerh-i Kerîmâ* (Muhammed İn'âmu'llah Sâhib: trs) adıyla Urduca'da şerhi yapılmıştır. Ayrıca hatt-ı nâhûnî (turnak hattı) denilen farklı bir yazı stili ile yazılmış bir örneği de mevcuttur.

⁷ Sa'dî'nin Arapçayı Farsça kadar kuvvetle bilip yazmakla birlikte o asırlarda Batı'nın önemli dili olan Latinceye de vâkif olduğu ifade edilmektedir. Latinceyi Trablus'ta Hristiyan ordusunda bulunan Fransızlara esir olduğu ve Trablus istihkamatında çalıştırıldığı zaman öğrenmiş olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır. Heyet, 1927: 7-10.

⁸ Sa'dî, 1891; Sa'dî, 1940; Sa'dî, 1377; Sa'dî, 1385.

⁹ Sadî-i Şîrâzî, 1980; Şîrâzî Şeyh Sadî, 2011.

¹⁰ 1927 yılında 2. baskısını yapmış ve İbrahim Alaaddin Gövsa'nın önderliğinde bir heyet tarafından hazırlanarak "Büyük Adamlar Serisi" içinde basılmış olan eserde, "Sa'dî'nin bir de Pendnâme'si meşhurdur." ibaresi yer almaktadır. Heyet, 1927: 12.

¹¹ Bu eser hakkında detaylı bir çalışma tarafımızdan yapılmaktadır.

Pendnâme'nin Türkçe'ye çevirisi de bulunmaktadır. Çalışmamıza da esas teşkil eden tercümenin iki ayrı baskısı söz konusudur:

1. Pendnâme Vizeli Rıza b. Emin¹² tarafından tercüme edilmiş ve 1907 yılında Kıbrıs'ta "Foni Dis Kibru" matbaasında Farsça metni, İngilizce'ye tercümesi ve Osmanlı Türkçesi'ne manzum çevirisi ile muhtasar olarak basılmıştır. Eserin önsözünde "...Şarkın ve Garbın feylesof-ı ekberi add olunan Şeyh Sa'dî merhûmun 1840 senesi müsteşrik-i meşhûr (Mister İsmis (Smith) cenâbları) tarafından İngilizceye tercüme ve tab' olunan Pendnâmesi el-yevm Kıbrıs'da bulunan ekâbir-i me'mûrinden Mahkeme-i Adlî reis-i fazilet-enîsi Mister (Perker) cenablarının hızânetü'l-kütübünü temâşâ esnasında nazar-ı âcizânemce gayet dil-keş ü câzib, hâle evfak olan aksâmının lisân-ı 'âlî-i Osmânî'ye nazmen nakli münâsib görüldü." (Sa'dî, 1907: 2) bilgisine yer verilmektedir. Eser toplumlarda "makbul ve mezmum" görülen birtakım ahlâkî özelliklerle ilgili olup insanlara faydalı olma düşüncesiyle nazma çekilmiştir. Ancak bir dilden başka bir dile çevirinin zorluğunu dile getiren mütercim, Osmanlı Türkçesi'nin Farsça'ya İngilizce'den daha yakın olduğunu ve bu çevirinin daha hoşgörülebilir olduğunu ifade etmiştir. Mevzun ve mukaffa tercümenin eski bir gelenek olduğuna, bu sayede şiirimizin ruh okşayan ahengiyle doğuya ve batıya zevkiselimimizi gösterdiğine de vurgu yapmaktadır. Mütercim Rıza Efendi eseri, hem muhtevasının kapsamı açısından önemsemekte hem de İngilizce, Türkçe ve Farsçasının bir arada basılması hasebiyle eseri dil meraklılarına tavsiye etmektedir.

Bu baskıda eser, 15 başlıktan müteşekkil olup sırasıyla şöyledir:

1. Pend-nâme-i Şeyh Sa'dî 'Aleyhi'r-Rahme
2. Hitâb ber-Nefs
3. Der-Fazîlet-i İlm
4. Der- İmtinâ' ez-Sohbet-i Câhilân
5. Der-Sıfat-ı 'Adl
6. Der-Mezemmet-i Zulm
7. Der-Sıfat-ı Râstî
8. Der-Mezemmet-i Kizb
9. Der-Fazîlet-i Sabr
10. Der-Sıfat-ı Tevâzu'
11. Der-Mezemmet-i Tekebbür
12. Der-Sıfat-ı Sehâvet
13. Der-Mezemmet-i Buhl
14. Der-Medh-i Kerem
15. Emr Der-Müşâhede-i Kazâ ve Kader

Mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmış olan Pendnâme'nin Farsça kısmı aruzun *Mefâ'îlün/mefâ'îlün/fe'ûlün* kalıbı ile yazılmışken Osmanlı Türkçesi ile nazma çekilmiş kısmı ise aruzun *Mef'ûlî/mefâ'îlî/mefâ'îlî/fe'ûlî* kalıbı ile yazılmıştır.

2. Pendnâme'nin manzum tercümesi ayrıca h. 1328/m. 1910-1911 yılında, "Mahmud Paşa'da Tarakçılar sokağında Hacı Hüseyin Efendi'nin Matbaasında" da basılmıştır (Sa'dî: 1328). Bu baskıda sadece Farsça metni ve Osmanlı Türkçesine manzum tercümesi bulunmaktadır. Kapak sayfasında "Lisân-ı 'Âlî-i Osmânî'ye nazmen nakl eden Şemseddîn" bilgisi yer almakla beraber tercümenin sonunda Kemâl Bey ismi geçmektedir. Asıl ilginç husus ise, farklı iki isim geçmekle birlikte bu manzum tercümenin 1907 yılında Vizeli Rıza b. Emin tarafından yapılan manzum tercümenin tıpatıp aynısı oluşudur. Bu baskıda önceki eserin sadece ilk 11 bölümü yer almaktadır.

Vizeli Rıza b. Emin tarafından nazma çekilmiş olan eser, baskı tarihi önce ve muhteva açısından daha kapsamlı olduğu için esas kabul edilmiştir.

4. Pendnâme-i Sa'dî'nin Metni

BİSMİ'LLÂHİ'R-RAHMÂNİ'R-RAHİM

PEND-NÂME-İ ŞEYHİ (SA'DÎ 'ALEYHİ'R-RAHME)

1.

Kerîmâ bi-baḥşâyî ber-ḥâl-i mâ

Ki hestem esîr-i kemend-i hevâ

Nedârim ğayr ez-tû feryâd-res

¹² Vizeli Rıza b. Emin, şair Eşref gibi XX. yüzyılın başlarında II. Abdülhamid'e karşı meşru bir yönetim mücadelesi veren, bu rejimden kaçarak İngiltere'nin kontrolündeki Kıbrıs adasına sığınan Jöntürklerdendir. Kıbrıs'ta kültürel etkinliklerin canlanmasında etkili olmuş şahsiyetlerden birisidir. Sa'dî'nin Pendnâmesi'nden başka basılan eseri, "Hakâyık-ı Şer'iyye" (Mir'at-ı Zaman Matbaası, Lefkoşe 1905)dir. Onuş, 2015: 1727. Ayrıca bkz. Karakartal vd., 2012: 522.

Tūyī ' iṣyān-rā ḥaṭā-baḥṣ u bes

Nigeh dār mā-rā zi-rāh-ı ḥaṭā
Ḥaṭā der-güzār u ṣavābem nümā

Zebān tā buved der-dehān cāy-gīr
Senā-yı Muḥammed buved dil-peḏīr

Ḥabīb-i Ḥudā eṣref-i enbiyā
Ki ' arṣ-ı berineṣ buved müttekā

Süvār-ı cehān-gīr yekrān-ı Burāḳ
Ki begüzeṣt ez-ḳaṣr-ı nīlī revāḳ

IN THE NAME OF THE MOST MERCIFUL GOD

The Pund-Namu of Shyk Sadec

(Upon whom be mercy)

O Beneficent (God)! Bestow pardon on our candition,
Who are captives in the toil of vanity.

We have none, excepting Thee (for our) defender;

Thou art the all-sufficient forgiver of transgressors.

Preserve us from the road of sin;

Pardon our misdeeds, and instruct us in righteousness.

As long as the tongue preserves its place in the mouth,

The Praise of Moohummud will be grateful to the soul.

Friend of God! Most illustrious Prophet.

Whose dignity recineth on the empyrean throne

When he bestroad the fleet Booraq, who encompasseth the universe,

He passed beyond the Courts of the cerulean Palace.

Raḥm eyle İlähî ṣu bizim ḥāl-i ḥayāta
Üftādeleriz ṣevḳile dām-ı hevesāta

İmdād idecek başḳa biri yoḳdur İlähî
Sensiñ hemān ' afv eyleyecek ehl-i günāhı

Hıfz eyle sülük itmeyelim rāh-ı şürūra
Hep aḥsen-i aḥvālîmi gör baḳma ḳuşūra

Fem içre bulunduḳça lisānım müteḳarrir
Evṣāf-ı Muḥammeddir olan ḳalbe mü ' eṣṣir

Sulṭān-ı rusul yār-ı vefādār-ı Ḥudādır
Hem ' arṣ-ı mu ' allā Oña bālīn-i ṣafādır

Merkübı Burāḳ idi hem ol fāris-i ' ālī
Bu ṭāḳ-ı kebūdı geḳerek itdi te ' ālī

2. HİṬĀB BER-NEFS
Çihil sāl-i ' ömr-i ' azizet güzeṣt
Müzāc-ı tū ez-ḥāl-i ṭflī negeṣt

Heme bā-hevā vü heves sāḥtī
Demī bā-meṣālîḥ neperdāḥtī

Mekon tek ye ber-‘ömr-i nâ-pây dâr
Mebâş ey men ez-bâzî-i rûzgâr

ADRESS TO THE SOUL

Forty years of your precious life have elapsed,
And (alas!) your disposition has not altered from the state of childhood.
You have done all things through thoughtlessness and vanity;
Not an instant have you acted in conformity to righteousness.
Place not reliance upon perishable life;
Think not yourself secure from the sport of fortune.

HÎTÂB BER-NEFS

Qıymetli hayâtından olup kırık yıl eksik
Sen meşreb-i tıflâneye hâlâ mütehâlik

‘Âlemde hep olduñ ‘abeş işler ile meşgûl
Bir ân ki ahlz itmedi bir maqşad-ı ma‘kûl

Aldanma şağın ‘ömrünüñ encâmı fenâdır
Dehşetli bu dehrîñ oyunu şanma şağadır

3. DER FAZÎLET-İ ‘İLM
Benî Âdem ez-‘ilm yâbed kemâl
Ne ez-ğaşmet ü câh u mâl u menâl

Çü şem‘ ez-pey-i ‘ilm bâyed güdâht
Ki bî-‘ilm netevân Hudâ-râ şünâht

Kesî-râ ki şod der-ezel bahtiyâr
Taleb kerden-i ‘ilm kerd ihtiyâr

Turâ ‘ilm der-dîn ü dünyâ tamâm
Ki kâr-ı tû ez-‘ilm gîred nizâm

Meyâmüz cüz ‘ilm ger ‘âkîlî
Ki bî-‘ilm bûden buved gâfîlî

Berev dâmen-i ‘ilm-gîr üstüvâr
Ki ‘ilmet resâned be-dâri’l-ğarâr

PRAISE OF KNOWLEDGE

The children of Adam attain perfection by knowledge,
Not through pomp or splendour, riches or possessions.
To gain knowledge, you should consume yourself like a candle,
Since without it you cannot know God.
Whomsoever destiny hath rendered happy,
Maketh it his study to acquire knowledge.
Knowledge will complete you fort his world, and forthe next,
For thereby your actions are set in order.
If thou art wise, thou will study nothing else.

DER FAZÎLET-İ ‘İLM

Kesb-i şeref ü şân idiyor ‘ilmile insân
Hep fâ’idesiz debdebe vü şervet ü sâ mân

‘İlmiñ yoluna şem‘ a gibi yanmalı her gāh
‘İlm olmasa haqqıyla bilinmez idi Allāh

Tā rūz-ı ezelden olanıñ t̄ali‘ i yāver
Taḥṣīl-i ma‘ārif olur ‘ indinde muḥarrer

Dīniñ ile dünyāda saña ‘ ilmdir elzem
Aḥvāliñ olur ‘ ilmile her yerde munazzam

‘Aqlıñ var ise ‘ ilme çalıṣ ğayrıya bakma
Ğafletdir amān kendiñi bî-‘ ilm bırakma

Muḥkemce temessük idi vir ‘ ilim koyma
‘İlmiñ seni iṣāl idecek dār-ı na‘īma

4. DER İMTİNÂ‘ EZ-ŞOḤBET-İ CĀHİLĀN

Dilā ger ḥiredmendī vü hūṣyār
Mekon ṣoḥbet-i cāhilān iḥtiyār

Turā ejdehā ger buved yār-ı ğār
Ez-ān bih ki cāhil buved ğam-kūsār

Eger ḥaşm-ı cān-ı tū ‘ ākil buved
Bih ez-düst-dārī ki cāhil buved

Zi-cāhil ḥazer kerden evlā buved
Ki in-neng-i dünyā vü ‘ uḳbā buved

Ser-i cāhilān ber-serdār bih
Ki cāhil beḥ‘ārī giriftār bih

AGAINST ASSOCIATING WITH THE IGNORANT

Oh my heart! If thou art wise and prudent,
Choose not the society of the ignorant.
If you have a dragon for your companion in the cave,
It is better than to have an ignorant associate.
If your mortal enemy be wise,
He is preferable to an ignorant friend.
It is prudent to shun the company of the ignorant,
For from their society will result temporal and eternal shame.
The heads of the ignorant best süit top of the gallows,
For it is fitting they should be seized by disgrace,

DER İMTİNÂ‘ EZ-ŞOḤBET-İ CĀHİLĀN

Zātiñda seniñ varsa eger ‘ aql u feṭānet
Aṣḥāb-ı cehāletle ṣaḳım eyleme ülfet

Deḫşetli bir ejder ile bir ğāra ḳapanmaḳ
Cāhille refīḳ olmadan evlā imiş ancaḳ

Bir ‘ ākil eger olsa daḫi dūṣmen-i cāniñ
Evlā görünür dostluğundan cūhelāniñ

Lâyık olan insāna hâzerdir cühelâdan
Dâreynde hep ‘âr gelir öyle belâdan

Câhil olanın re’si serdâra sezâdır
Câhil eger uğrarsa her idbâra sezâdır

5. DER ŞIFAT-I ‘ADL
Çü İzed turâ ĩn-heme kām dād
Çirâ ber neyârĭ ser-encâm dād

Çü ‘adlest pĭrâye-i Husrevĭ
Çirâ ‘adl-râ dil nedârĭ kavĭ

Turâ memleket pâyidârĭ koned
Eger ma‘delet destyârĭ koned

Çü Nüşĭrevân ‘adl kerd ihtiyâr
Kunûn nâm-ı nĭkest ez-û yâdigâr

Cehân-râ be-inşâf âbâd dâr
Dil ehl-i inşâf-râ şâd dâr

Zi-te ‘şĭr-i ‘adlest ârâm-ı mülk
Ki ez-‘adl hâşıl şevved kâm-ı mülk

Cehân-râ be ez-‘adl mi‘mâr nĭst
Ki bâlâ-ter ez-ma‘delet kâr nĭst

Turâ zeyn be-âhĭr çi hâşıl şevved
Ki nâmet şehenşâh-ı ‘adil şevved

Eger h‘âhĭ ez-nĭk-bahtĭ nişân
Der-i zulm bendĭ ber-ehl-i cehân

Ri‘âyet dirĭg ez-ra‘ıyyet medâr
Murâd-ı dil dād h‘âhân ber-âr

PRAISE OF JUSTICE

Since God hath granted you all your desires,
Why produce you not the effects of justice?
Since justice is the ornament of the royalty,
Why establish you not your heart thereby?
Your kingdom will obtain permanency,
If you take justice for your co-adjutor.
Because Nousherwan made choice of justice,
His good name is held in remembrance until now.
Preserve the world in prosperity through justice,
Since no action is more elevated.
What better end you can require for yourself,
Than that you may be styled THE JUST KING?
If you seek a monument of your good fortune,
Shut the door of oppression on mankind;
With-hold not favour from the peasant;
Gratify the hearts of the suppliants for justice.

DER ŞIFAT-I 'ADL

Mādām virür Haq saña her dürlü murâdı
Ya sen neye neşr itmeyesiñ 'âleme dâdı

Çün 'adl oluyor zînet-i zî-kıymet-i şâhî
Hıfz itmeliñ kâ'ide-i 'adli kemâhî

İcrâ-yı 'adâlet saña olmuşsa müyesser
Mülküñ kalır 'âlemde beķâ üzre ser-â-ser

Çün ma' deleti Nüşîrevân eyledi mu' tād
Elân büyük hayr ile nāmı olunur yād

Dâ'im iderek 'âlemi 'adliñ ile ma'mūr
Kıl 'adli seven dilleri her vechile mesrūr

Āsāyişi bir mülkün olur 'adl ile ķābil
Hācātı olur mülküñ 'adâlet ile hāşıl

Dünyāya 'adâlet gibi mi' mār bulunmaz
Zîrā ki 'adâletden eyi kār bulunmaz

Nāmıñ bu cihānda melik-i 'ādil olunca
Artık ne kalır bu şerefe nā'il olunca

İster iseñ iħrāz idesiñ şî't-i sa'âdet
Sedd çekmegi zulmüñ öñüne itmeli 'âdet

Her yerde re'âyayı kırup mazhar-ı inşāf
Mazlûmlarıñ itmeli mes'ûlüni is'âf

6. DER MEZEMMET-İ ZULM

Ĥarābî zi-bî-dād bîned cehān
Çü büstān-ı ĥurrem zi-bād-ı ĥazān

Medih ruĥşat-ı zulm der-ĥiç ĥāl
Kî ĥurşîd-i mülket neyābed zevāl

Kesî k'âteş-i zulm zed der-cehān
Ber āverd ez-ehl-i 'âlem fiġān

Sitem ber-za'îfān-ı miskîn mekon
Kî zālîm be-dūzaĥ reved bî-sūĥan

Sitem keş ger āhî ber āred zi-dil
Zened sūz-ı ū şu'le der-āb u gil

Mekon ber-za'îfān-ı bî-çāre zūr
Biyendîş-i āĥîr zi-tengî-i gūr

Mekon merdüm āzārî ey tund-re'y
Kî nāgeh resed ber-tu ķahr-ı Ĥudāy

CENSURE OF OPPRESSION

The world suffers destruction from injustice,
As a delightful garden, by the wind of autumn.
Suffer not oppression in any case,
That the sun of your empire may not decline.
Whosoever inflames the world with the fire of tyranny,
Draws out lamentations from mankind.
Oppres not the poor and weak,
For the tyrant goes to hell, without a word.
If the oppressed sendeth out from his heart one sigh,
The heat thereof will set in the flames both sea and land.
Oppress not the weak, who are incapable of making resistance;
Think of the end, and of the punishment in the grave.
Excercise not severity and moroseness,
For the vengeance of God will overtake thee unawares.

DER MEZEMMET-İ ZULM

Zulm ile h̄arāb olmadadır iŝte bu ʿālem
Gülzārı h̄azān itmede bir bād dem-ā-dem

Bir zulme bile virme amān göz göre meydān
Kim ŝaʿ ŝaʿ a-i mülküñe hiç gelmeye noķŝān

Her kim ki ider zulmile bu ʿālemi sūzān
Hep h̄alk-ı cihān eyler o sūziŝ ile efġān

Zulm eyleme ʿācizlere kıyma fuķarāya
Zālīm ŝorusuz toġrı gider sicn-i cezāya

Mazlūm derūnundan eger eylese bir āh
Dünyā tutuŝur iŝte o āteŝ ile nāġāh

Evvel dūŝünüp dehŝetini đik-ı mezārıñ
Tażyikine ķalkıŝma ŝakın merd-i nizārıñ

İnsānlara zulm eyleme ey merdüm-i ġaddār
Nāġāh seni ķahr idecek H̄azret-i Ķahhār

7. DER şIFAT-I RĀSTĪ
Dilā ger konĪ rāstĪ iħtiyār
şeved h̄alk-ı dünyā turā düst-dār

Ne pıçed ser ez-rāstĪ hūŝmend
Ki ez-rāstĪ nām gerded bülend

Turā ger buved rāstĪ der-nihād
Hezār āferĪn ber-nihād-ı tū bād

Dem ez-rāstĪ ger zenĪ ŝubġ-vār
Zi-tārikĪ-i cehl-gĪrĪ kenār

Bih ez-rāstĪ der-cehān kār nĪst
Ki der-gülbün-i rāstĪ h̄ār nĪst

Kesî-râ ki nâ-râstî kişt-i kâr
Kucâ rûz-ı maḥşer buved rest-gâr

Nâ-râstî nîst zi-kârî beter
K'ez-û nâm-ı nîgû şevd bî-şemer

PRAISE OF TRUTH

Oh my heart! If you make choice of truth,
Mankind will be your friends.
A wise man sweerveth not from truth,
For thereby a man becometh famous.
If you have truth in your disposition,
May a thousand encomiums attend on such a temper!
If you breathe truth, like the true day-spring,
You will seperate yourself from the darkness of ignorance.
There is nothing in the world preferable to truth,
For, in the rose-bush of veracity, there is no thorn.
He who acteth with falsehood,
How shall he be acquitted in the day of judgment?
Nothing is more detrimental than falsehood,
Since thereby a good name falls into disgrace.

DER ŞIFAT-I RÂSTÎ

Sen muttaşîf olsañ şîfat-ı şîdkıla her bâr
Dünyâda saña herkes olur yâr-ı vefâdâr

Aşhâb-ı ħired terk idemez şîdk-ı kelâmı
İhrâz ider ol şîdkıla 'ulviyyet-i nâmı

Aḥlâkıñ idilmişse eger şîdkıla tezyîñ
Evşâfîña eṭvârîña biñler ile taḥsîñ

Sen şubḥ gibi şîdkıla neşr eyler iseñ nûr
Cehliñ zulumâtından olursuñ ebedî dūr

Dünyâda şadâkatden eyi kâr bulunmaz
Gül-naḥl-i dürüstîde hele ḥâr bulunmaz

Her kim 'adem-i şîdkı kılar kendine 'âdet
Taḥlîş-i girîbân idemez rûz-ı kıyâmet

Yokdur 'adem-i şîdkıdan eşna' görinen ḥâl
İnsânlarıñ eyler o güzel şîtinî ihlâl

8. DER MEZEMMET-İ KÎZB

Kesî-râ ki girded zebân-ı durûğ
Çerâğ-ı dileş-râ nebâşed furûğ

Durûğ âdemî-râ koned bî-vaḳâr
Durûğ âdemî-râ koned şerm-sâr

Durûğ ey birâder megû zînhâr
Kî kâzîb buved ḥ'âr u bî-i' tibâr

Zi-kezzāb ġired ġiredmend   ar
Ki  -r  ney red kes  der Ő m r

CENSURE OF FALSEHOOD

Whosoever exerciseth a lying tongue,
The lamp of his heart shall not have light.
Falsehood dishonoureth a man;
Falsehood maketh a man ashamed.
Oh brother! Never utter a lie,
For a liar is despicable, and without credit.
The wise man shunneth the liar,
Since nobody maketh any account of him.

DER MEZEMMET-İ KIZB

Taġr k-i lis n eyler ise kizbile ins n
MiŐb ġ-ı der nı olamaz Őa' Őa' a-efŐ n

Ĥay yyetini kizb ider ins n n iz le
Kizb olmadadır  deme b di-i ġac le

H ġ s yleme    lemde yalan l fi efendi
M stahġar ider k zib olan kendini kendi

K zible g r Őmekden ider    k l olan   ar
Bir kimse bile itmez onu  ismini tezk r

9. DER FAZ LET-İ ŞABR

Tur  ger Őab ri buved dest-y r
Be-dest  veri devlet-i p y-d r

Őab ri buved k r-ı Ő hib-dil n
Őab ri buved piŐe-i muġbil n

Őab ri be-her-ġ l evl  buved
Ki der-Őımn-i  n  end ma' n  buved

Őab ri kilid-i der-i arz st
G Ő yende-i kişver-i arz st

PRAISE OF PATIENCE

If you are aided by patience,
You will acquire unperishable riches.
Patience is the duty of the righteous;
The religious turn not their head therefrom.
Patience is excellent in all cases,
For it may be comprehended in various senses.
Patience is the key of the door of desire;
It is the victor in the kingdom of desire.

DER FAZ LET-İ ŞABR

Her iŐde eger Şabr-ı cemil eylese n ibr z
B -Ő bhe idersi n ebedi devleti iġr z

Ő bir olur    lemde hep aŐġ b-ı ġaġik t
Mes' d olan  demler ider Őabrıla  lfet

Şābirlik imiş ādeme varsa yaqışan hāl
Vābeste-i şabr oldı hele ekşer-i āmāl

Şabr oldı haqıķatde vü denkdir maqşūd
Şābirlik ile fetḥ olunur kişver-i maqşūd

10. DER ŞIFAT-I TEVĀZU‘
Dilā ger tevāzu‘ konī iḥtiyār
Şeved ḥalk-ı dünyā turā dūst-dār

Tevāzu‘ ziyādet koned cāh-rā
Ki ez-mihr-i pertev buved māh-rā

Tevāzu‘ buved ḥürmet-efzā-yı tū
Koned der-behişt-i berīn cā-yı tū

Tevāzu‘ kilīd-i der-i cennet est
Ser efrāzī vü cāh-rā zīnet est

Tevāzu‘ koned hūşmend-i güzīn
Nihed şāḥ-ı pür-mīve ser-ber-zemīn

Tevāzu‘ zi-gerden firāzān nīkūst
Gedā ger tevāzu‘ koned ḥūy-ı ūst

IN PRAISE OF HUMILITY

Oh my hearth! If you make choice of humility,
Mankind will be your friends.
Humility augmenteth dignity,
Like as the sun illumines the moon.
Humility will be the means of heightening your character;
It will establish your seat in the süblime paradise.
Humility is the key of the gate of paradise;
It is the ornament of eminence and dignity.
The truly wise man practises humility;
The bough full of fruit, placeth its head upon the earth.
Humility is respectable in t̄jose of high estate,
The beggar who is humble, acts only in his profession.

DER ŞIFAT-I TEVĀZU‘

Sen muttaşif olduķca tevāzu‘ ile her ān
‘ Ālemde saña herkes olur yār-i şenā-ḥ̄ān

Tezyīd tevāzu‘ dur iden cāh u celāli
Nūriyla güneş t̄oldırıyor cürm-i hilāli

Dünyāda tevāzu‘ dur iden şānıñı i‘ lā
Uḥrāda ider menziliñi cennet-i a‘ lā

Miftāḥı tevāzu‘ dur ‘ ālī-i cināniñ
Pirāye-i zī-ķıymetidir rütbe vü şāniñ

Olmaķda kemāl ehli tevāzu‘ ile her bār

Baş egmededir yerlere ağşân-ı pür-eşmâr

Eylerse tevâzu‘ küberâ olmada maqbûl
Yoksa ‘aceze oldu tevâzu‘ ile mecbûl

11. DER MEZEMMET-İ TEKEBBÜR

Tekebbür mekon zînhâr ey piser
Ki rûzî zi-desteş der-âyî be-ser

Tekebbür zi-dânâ buved nâ-pesend
Ġarîb âyed in-ma‘ nâ ez-hüşmend

Tekebbür buved ‘âdet-i câhilân
Tekebbür neyâyed zi-şâhib-dilân

Kesî-râ ki ‘âdet tekebbür buved
Sereş pür-ğurûr ez-taşavvur buved

Tekebbür buved mâye-i müdberî
Tekebbür buved aşl-ı bed-gevherî

CENSURE OF ARROGANCE

Practise not arrogance, take care, oh my son!
For, one day, by its hand, you may fall down headlong.
Arrogance is disgusting to a wise man;
It is wonderful how a wise man can be guilty of it.
Arrogance is habitual to the ignorant;
Arrogance cometh not from a righteous man.
Whosoever is addicted to arrogance,
Hath his head filled with proud imaginations.
Arrogance is the capital-stock of misfortune:
Arrogance is the root of an evil disposition.

DER MEZEMMET-İ TEKEBBÜR

Oğlum şaşkın olma mütekebbirlige düşkün
Muṭlaḳ düşürür menziletiñden seni bir gün

Kibr eyleme lâyıḳ deḡil aşḡâb-ı fazîlet
Kibr eyler ise ‘âḡil olur mûcib-i ḡayret

Çün oldu tekebbür cühelâ şıfına ‘âdet
İzhâr-ı tekebbür idemez ehl-i ḡaḡîḡat

Ḥâliyle tekebbürden o kim olmaya ḡâlî
Evhâmı tefâḡürle ider beynini mâlî

Bâdî-i perîşânî-i nâs oldu tekebbür
Bi’l-cümle dünyâya esâs oldu tekebbür

12. DER ŞIFAT-I SEḡÂVET

Seḡâvet koned nîk-baḡt ihtiyâr
Ki merd ez-seḡâvet şeved baḡtiyâr

Be-luṭṫ u seḡâvet cihân-ḡîr bâş
Der-iḡlîm-i luṫṫ u seḡâ mîr bâş

Sehâvet buved kâr-ı şâhib-dilân
Sehâvet buved piş-e-i muğbilân

Meşev tâ tevân ez-sehâvet berî
Ki kûy-ı behî ez-sehâvet berî

Sehâvet mis-i ‘ayb-râ kîmyâst
Sehâvet heme derdhâ-râ devâst

IN PRAISE OF LIBERALITY

The fortunate maketh choice of liberality,
Because a man is rendered happy thereby.
Be conquerer of the world through kindness and liberality:
Be a prince in the region of favour and bounteousness.
Liberality is the office of the righteous;
Liberality is the duty of the elect.
Be no more without liberality, than you can help,
That you may bear away the ball of excellence through munificence.
Liberality is the elixir for (transmuting) the copper of defect;
Liberality is the remedy for all evils.

DER ŞIFAT-I SEHÂVET

Mes‘ûd olan âdemdir iden meyl-i sehâvet
Zîrâ ki sehâvet sebeb-i neyl-i sa‘âdet

Qıl ser-be-ser ihsân ile dünyâyı musahhâr
Ol mülk-i sehâvetde şehensâh-ı muvaqqâr

Her şâhib-i vicdân oluyor muttaşf-ı cûd
Tab‘ında sehâvet olanıñ tâlî‘i mes‘ûd

Terk itme şaşın muğtedir olduca sehâyı
Cüduñla kazan mertebe-i ‘izz ü ‘alâyı

İksîr-i sehâ eyler ‘uyübü mütehavvil
Her ‘illet için oldu sehâ çâre-i ‘âcil

13. DER MEZEMMET-İ BUĞİL

Eger çarh girded be-kâm-ı bağîl
Ver iğbâl bâşed gulâm-ı bağîl

Ve ger der-kefeş genc-i Qârûn buved
Ve ger tâbi‘ aş rub‘-ı meskûn buved

Neyer zed bağîl ânki nâmeş berî
Ve ger rûzgâreş koned çâkerî

Mekon iltifâtî be-mâl-ı bağîl
Meber nâm-ı mâl u menâl-ı bağîl

Bağîl er buved zâhid-i bağr u ber
Behiştî nebâşed be-hüküm-i haber

Bāhīl er çī bāşed tevānger be-māl
Beḥāri çü müflis ḥored gūşmāl

Saḥiyyān zi-emvāl ber mi-ḥorend
Baḥīlān ġam-ı sīm ü zer mi-ḥorend

IN CENSURE OF PARSIMONY

Was the sphere to revolve conformably to the desire of the miser;
Was fortune to become his flave;
If in his hands were the treasures of Qaroon,
And the whole inhabited world were subject unto him;
They would not give him such value that you should mention his name;
Neither if fortune entered into his service.
Pay no respect to the riches of the miser;
Speak not of his wealth and possessions.
The miser, although he be a monk on a sea and on land,
Shall not enjoy paradise; -so saith the tradition.
Notwithstanding the miser be rich in possessions,
Through his meanness, he suffers equal distress with the nedly:
The liberal enjoy the fruit of their riches.
The parsimonious taste only the sorrow of silver and gold.

DER MEZEMMET-İ BUḤL

Devr itse muvāfık felek âmāl-i baḥīle
Tāli^ç daḥi ḥādim olaraq ḥāl-i baḥīle

Kārūn gibi dehşetli künūz itse de peydā
Başdan başa fermānına rām olsa da dünyā

‘Ālemde baḥīl ismi degil zikre sezāvār
Olmuşsa da her yerde felek kendisine yār

Hıç görme bile māl-ı firāvān-ı baḥīli
Yād itme şaḥın şervet ü sāmān-ı baḥīli

Yerlerde denizlerde baḥīl itse ‘ibādet
Cennet yüzi görmez budur icāb-ı rivāyet

Şervetle baḥīl olsa bile şāhib-i kuvvet
Zillet ile müflis gibi görmekte ḥaḳāret

Erbāb-ı seḥā sürmede şervetle şafāyı
Çeksün buḥalā sīm ü zer uğruna cefāyı

14. DER MEDḤ-İ KEREM

Dilā her ki be-nihād ḥān-ı kerem
Bi-şod nāmdār-ı cehān-ı kerem

Kerem māye-i şād-mānī buved
Kerem ḥāşıl-ı zindeġānī buved

Dil-i ‘ālemī ez-kerem tāze dār
Cehān-rā zi-baḥşış pür-āvāze dār

Heme vakt şev der-kerem müstaķim
Ki hest âferînde-i cân kerîm

IN PRAISE OF BENEFICENCE

Oh, my heart! Whosoever spreadeth the table of generosity,
Becometh famous in the world of beneficence.
Generosity is the capital-stock of delight;
Generosity is the harvest of life.
Invirogate the hearts of men by generosity;
Fill the world with the fame of your beneficence.
All at times be steadfast in active goodness,
Since the creator of the soul is beneficent.

DER MEDH-İ KEREM

‘ Âlemde o kim baş-ı bisât-ı kerem eyler
Şöhret kazanır kendisini muhterem eyler

Sermâye-i şadî vü şafâ varsa keremdir
Haqqâ ki kerem zübde-i i‘ mâr-ı ümemdir

Tatıyb iderek kalb-i enâmı keremiñle
‘ Âlemde kazan şöhret-i nâmı keremiñle

Bezî-i kerem it şüret-i cedîde her ân
Allâh Kerîm oldıgını eyliyor i‘ lân

15. EMR DER MÜŞÂHEDE-İ KAZÂ VÜ KADER

Nigeh kon berîn künbed-i zer nigâr
Ki saķfeş buved bî-sütün üstüvâr

Serâ perde-i çarh-ı girdende bîn
Der-ü şem‘ hâ-yı furüzende bîn

Yekî kâmrân u yekî müstemend
Yekî şâdmân u yekî derd-mend

Yekî tendurust ü yekî nâ-tevân
Yekî sâl-ħurd u yekî nev-cevân

Yekî nîk-ħulķ u yekî tund-ħüy
Yekî burd-bâr u yekî cenk-cüy

Yekî der-cehân-ı celâlet emîr
Yekî der-kemend-i ħavâdiş esîr

Ez-în pes mekon tekye ber-rûzgâr
Ki nâgeh zi-cânet ber âred demâr

REFLECTIONS ON FATE AND DESTINY

Behold this dome, fretted with gold,
Whose roof is strong without pillars!
Behold the pavilion of the revolving sphere
Behold the bright candles which are placed therein!
One gratified, and another wishing;
One merry, and another sad;

One healthy, and another weak;
One in old age, and another in youth;
One humane, and another morose;
One submissive and another seeking strife;
One a prince in the world of grandeur,
Another imprisoned in the toil of misfortune;
Therefore, place not reliance upon fortune,
For suddenly thy life shall be brought to an end.

EMR DER MÜŞÂHEDE-İ KAZÂ VÜ KADER

‘İbretle nazar kııl ki şu eyvân-ı müzehheb
Sakfıyla direksiz turtıyor bak nüh mükevkeb

Gerdündaki kûbbe-i sūzâna nazar kııl
Tâkıında kanâdîl-i fūrūzâna nazar kııl

‘Âlemde biri muḳbil ise dîgeri maḫrûm
‘Âlemde biri şād ise bir dîgeri maḡmûm

‘Âlemde biri şâhib-i kuvvet biri bî-tâb
‘Âlemde biri pîr ise bir dîgeridir şâb

‘Âlemde biri olsa ḫalûḳ âḫiri bed-ḫû
Şulḫ üzre biri dîgeri şiddetle cedel-cû

‘Âlemde biri heybet ü ḫaşmetle ḫüküm-rân
Bir dîgeri de ḫayd-ı esâret ile nâlân

Artıḫ bunı fehm eyle de bel baḫlama dehre
Birdenbire îşâl idecek rûḫuñı ḫabre

Sonuç

Sa’dî’ye ait olan ve “Kerîmâ Kasidesi” olarak da bilinen Pendnâme, şairin akıcı, pürüzsüz ve etkileyici üslubu ile birleşerek başarılı bir şekilde kaleme alınmıştır. Muhteva açısından -Bostan ve Gülistan gibi- insanlara ahlâkî öğütler ve tavsiyeler nakleden bir eserdir. Sa’dî’nin diğer eserleri gibi farklı dillere çevirileri yapılmış, belli dönemlerde meşhur ve yaygın iken sonradan unutulmuştur. Bununla birlikte harf inkılâbından önce Farsça orijinal metninden seçmeler, İngilizce çevirisi ve Vizeli Rızâ b. Emin’in Osmanlı Türkçesine manzum tercümesi ile üç farklı dil bir arada basılmıştır. 15 bölümün muhtasar tercümesi olan bu eserden birkaç yıl sonra, ilk 11 bölümünün sadece Farsça ve Osmanlıca manzum tercümesi ile başka bir baskısı daha gerçekleşmiştir. Bu eseri tercüme eden kişi, Şemseddin ismiyle kaydedilmişse de Vizeli Rızâ b. Emin’in tercümesinin aynıdır. Eserin birkaç yıl arayla iki kez baskısının yapılması, Sa’dî’nin Pendnâmesi’nin o dönemdeki önemine ve yaygınlığına işaret etmektedir. Bu makale ile Sa’dî’nin Türk edebiyatına etkisine ve günümüzde pek bilinmeyen manzum nasihatname türündeki eserine tekrar dikkatleri çekmek, alanın uzmanlarının beğenisine arz etmek amaçlanmıştır. Sade ve güzel söyleyişi, Farsça okuma alıştırmaları yapmak isteyenler için de ilgi çekicidir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Yahya (1969). “Sa’dî’nin Eğitimsel Görüşleri”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, S. 1, c. 2, s. 73-82.
- BAŞGİL, Ali Fuat (2004). *Gençlerle Başbaşa*, İstanbul: Yağmur Yay., 50. Baskı.
- BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail (1992). *Câmi’u’s-Sahîh*, İstanbul: Çağrı Yayınları, II. Baskı.
- CEYHAN, Âdem (2007). “Eğitim Bakımından Gülistan”, *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, Tunca Kortantamer Özel Sayısı II, S. 2/4, s. 228-247.
- ÇAĞRICI, Mustafa (2006). “Nasihat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, c. XXXII, s. 408-409.
- ÇELEBİOĞLU, Amil (1990). “Akşemseddin-zâde Hamdullah Çelebi ve Pend-nâme’si”, *Akşemseddin Sempozyumu Bildirileri*, s. 172-203.
- ÇINAR, Bekir (2014). “Mantıkî’nin Nasihatnâmesi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları, Journal of Turkology Research*, S. 35, s. 85-98.
- ÇITAKOĞLU, Çiğdem (2010). “İslam Öncesi Fars Edebiyatında Çocuk Edebiyatının İzleri”, *İstanbul Üniversitesi Şarkiyat Mecmuası*, S. 16, s. 17-42.
- ÇİÇEKLER, Mustafa (2008). “Sa’dî-i Şîrâzî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, c. XXXV, s. 405-407.

- Diyarbakırlı Ahmed Mürşidi (2012). *Pendnâme*, Haz. M. Sait Mermutlu, İstanbul: Büyüyenay Yay.
- EKİNCİ, Ramazan (2012). "16. Asırda Yazılmış Mensur Bir Nasihat-nâme: Abdülkerim bin Mehmed'in Nesâyihü'l-Ebrâr'ı", *Turkish Studies*, c. VII, S. 2, s. 423-441.
- EMRE (2015). *Terceme-i Pendnâme-i Attâr*, Pendnâme Metin-Sadeleştirme-Tıpkıbasım, Haz. M. Sait Mermutlu, İstanbul: Büyüyenay Yay.
- HALEBÎ, Ali Asgar (1379). *Tesîr-i Kur'ân ve Hadîs der-Edebiyât-ı Fârisî*, Tahran: İntişârât-ı Esâtîr.
- HEYET (1927). *Şeyh Sa'dî, Büyük Adamlar Serisi*, İstanbul: Sebat Matbaası, II. Baskı.
- KAPLAN, Mahmut (1992). "Divan Edebiyatında Manzum Nasihatnâme Yazan Şairler ve Eserleri I", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, C. III, S. 3, s. 23-68.
- KAPLAN, Mahmut (2012). "Diyarbakırlı Emîri ve Nasihat-nâmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. V, S. 22, s. 72-84, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt5/cilt5sayi22_pdf/1_dil_edebiyat/kaplan_mahmut.pdf, (Erişim Tarihi, 10.03.2015)
- KARAKARTAL, Oğuz; Fedai, Harid; Aktaş, Abdullah (2012). "Türk mad. (Kültür ve Medeniyet/Kıbrıs'ta Edebiyat)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XLI, s. 522-525.
- KAYA, İbrahim (2010). "Kemal Paşazade'nin Pendname'si", *Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. VII, S. 2, s. 65-79.
- KEMİKLİ, Bilal (2011). "İlim Şehri Elmalı", *Elmalı: İlim ve İrfan Şehri*, Antalya: Kutlu Avcı Ofset, s. 15-20.
- KEMİKLİ, Bilal (2015). *Oğul, Sen Sen Ol...*, İstanbul: Hayyikitap.
- Mehmed Murad Nakşibendî (2012). *Pendnâme-i Attâr Şerhi, Kitâb-ı Mâ-Hazar Şerh-i Alâ Pend-i Attâr*, Haz. Muhammet Altaytaş, Emir Hüseyin Yiğit, İstanbul: Büyüyenay Yay.
- Muhammed İn'âmü'llah Sâhib (trs.). *Gevher-i Bî-Bahâ Urdu Şerh-i Kerîmâ*, Karaçi: Kadîmî Kütübhâne.
- MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi (1992). *Câmi'us-Sahîh*, İstanbul: Çağrı Yayınları, II. Baskı.
- NESAÎ, Ahmed b. Şuayb (1992). *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, II. Baskı.
- ONUŞ, Emin (2015). "Kıbrıs'ta Bir Jöntürk: Ahmed Tefvik Efendi ve Şiirlerinde II. Meşrutiyet", *Turkish Studies*, Volume, 10/8, Ankara, s. 1723-1742.
- PALA, İskender (2006) "Nasihatnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, c. XXXII, s. 409-410.
- Sa'dî (1328). *Pendnâme-i Şeyh Sadi, İlm-i Ahlâkdan Hulâsa*, Çev. Şemseddin, İstanbul: Hacı Hüseyin Efendi Matbaası.
- Sa'dî (1377). *Külliyât-ı Sa'dî*, Haz. Muhammed Ali Furûğî, Tahran: İntişârât-ı Bihzad.
- Sa'dî (1385). *Külliyât-ı Sa'dî*, Haz. Muhammed Ali Furûğî, Tahran: İntişârât-ı Hemes.
- Sa'dî (1858). *Gulistan ou Le Parteree des Roses*, Çev. CH. Defréremery, Paris: Librairie de Firmin Didot Frères.
- Sa'dî (1891). *Külliyât-ı Sa'dî*, y.y.: Matbaa-i Nâsirî.
- Sa'dî (1907). *Pendnâme-i Şeyh Sadi, İlm-i Ahlâkdan Hulâsa*, Çev. Vizeli Emin b. Rızâ, Lefkoşa: Foni dis Kibru.
- Sa'dî (1940). *Külliyât-ı Sa'dî*, Trc. Ebu'l-Kâsım Hâlet, Tahran: Müessesesi-i Matbuat-ı İlmî.
- Sa'dî (trs.). *Gülîstân*, Trc. Mevlânâ Kâdı Seccâd Hüseyin, Lahor: Mektebetü Rahmâniye.
- Shaik Sady of Sheeraz (1865). *The Gulistan or Rose Garden*, Trc. Francis Gladwin, Boston: Ticknor and Fields.
- ŞEYH SA'DÎ-İ ŞÎRÂZÎ (1980). *Bostan Gülîstân*, Trc. Kilisli Rifat Bilge, İstanbul: Meral Yayınevi, XII. Baskı.
- ŞİRAZLI ŞEYH SADÎ (2011). *Gülîstân Tercümesi: Gülsuyu*, Haz. Mustafa Çiçekler, Azmi Bilgin, çev. Niğdeli Hakkı Eroğlu, İstanbul: Kurtuba Kitap.
- TEFEZZÜLÎ, Ahmed (1374). *Tarih-i edebiyat-ı İrân Piş ez İslam*, Tahran: İntişarat-ı Sühan.
- TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed (1937). *el-Câmi'u's-Sahîh, Sünen-i Tirmizî*, Kahire: el-Mektebetü'l-İslâmiyye.
- WOLLASTON, Arthur N. C.I.E. (1906). *Sa'dî's Scroll of Wisdom*, New York: E. P. Dutton and Co.
- YILDIRIM, Nimet (2005). "Fars Ögüt Edebiyatı", *Nüşa*, Yıl: 5, S. XVI, s. 51-72.
- YILDIZ, Alim (2002). "İbrahim Gülşenî'nin Pendnâme'si", *Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.XVI, s. 57-95.